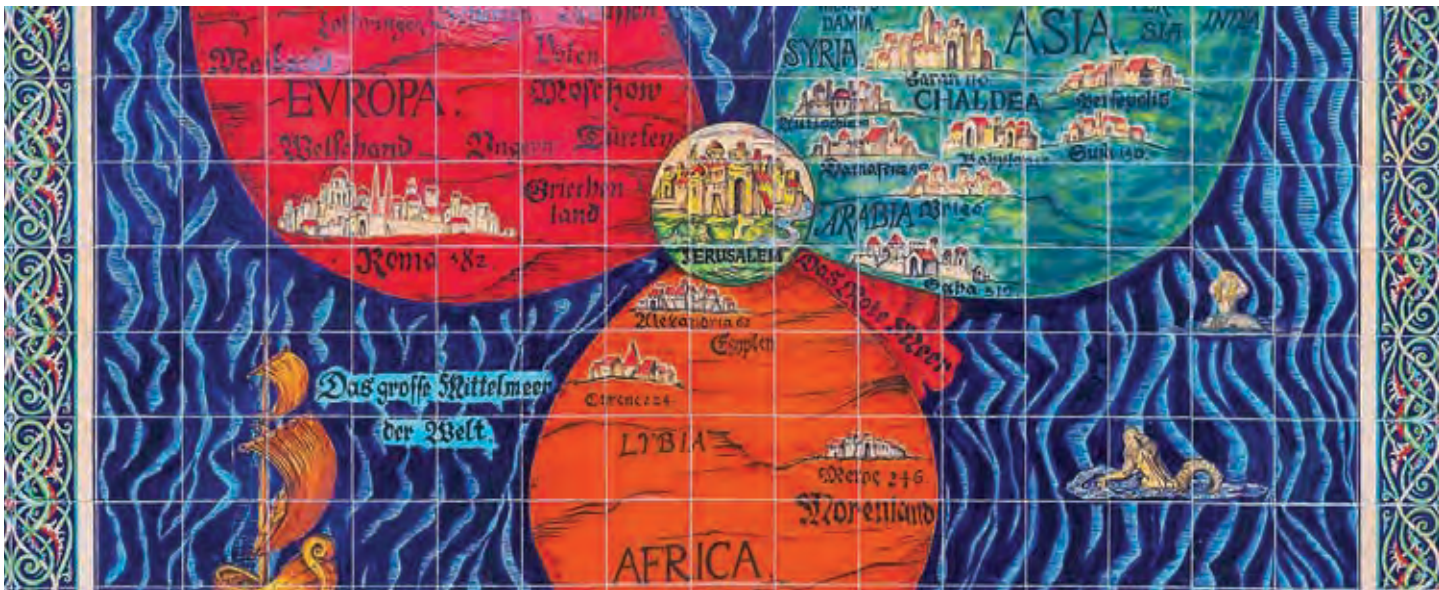

פרק 4 ירושלים

4.1 ירושלים חשובה אסטרטגית

ירושלים השלמה חיונית עבור ישראל לא רק מבחינה היסטורית ודתית, אלא גם מבחינה אסטרטגית. היא חוליה הכרחית להבטחת הירדן כגבול הביטחון המזרחי של ישראל, והשליטה בה מפצה במידה מסוימת על העדר עומק אסטרטגי ונחיתות טופוגרפית של שפלת החוף, שבה מרוכזים רוב היהודים. ירושלים היא גם משאב חיוני של מודיעין ושליטה כלפי שטחי הרש"פ ביהודה ובשומרון. כל קריעה מהמרקם העירוני של ירושלים (ויש סימן שאלה לגיטימי אם גם שכונות עבר הגדר עונות להגדרה זו) תעצים את הטרור ותהפוך את הבירה לעיר-גבול שוקעת.

ירושלים היא צומת דרכים חשוב השולט בציר דרום-צפון לאורך קו פרשת המים שעל רכס ההרים המרכזי של ארץ ישראל, וגם על אחד מצירי הרוחב המעטים המתאימים לנסיעה ברכב מבקעת הירדן מערבה, לכיוון רכסי ההרים והים התיכון. ירושלים היא הצומת היחיד על רכס ההרים שיש בו רוב יהודי. רוב זה נחוץ כדי לשלוח בבטחה יחסית כוחות צבא מן השפלה, שם מרוכזים רוב היהודים והמערכים הלוגיסטיים של צה"ל, אל הבקעה – אם תתחולל פלישה מעבר הירדן המזרחי אל ארץ ישראל המערבית. מבחינה אסטרטגית, בולטת החשיבות של הפרוזדור מירושלים אל מעלה אדומים בואכה בקעת הירדן. כדי למנוע תלות של ירושלים בכביש כניסה יחיד, כביש מספר 1, חשובה ביותר השליטה על צירי תנועה נוספים ממערב למזרח, בעיקר על כביש מספר 443 צפונית לעיר, וכביש מספר 375 דרומית לעיר.

בארץ יש קונצנזוס כמעט מלא שבקעת הירדן היא גבול הביטחון של מדינת ישראל. בין בקעת הירדן לשפלת החוף מפרידים הרי יהודה ושומרון, ואלה יורדים בתלילות אל הבקעה ומהווים בכך מכשול אסטרטגי. הבקעה פרושה בגובה הנע בין 250 ל-400 מטרים מתחת לפני הים, כשפסגות רכס ההרים בשומרון, יהודה וחברון נושקות ל-1,000 מטרים מעל פני הים. כלומר, במקרה של התקפה מן המזרח צריך טור שריון לעבור 30 ק"מ של עלייה תלולה מאוד, דבר שניתן להיעשות רק במספר מצומצם של צירי מעבר. צבא השולט על פתחיהן של דרכי הגישה הללו יכול לעצור פלישה מן המזרח. זה ההיגיון האסטרטגי שביסוד תוכנית אלון – שהיא תוכנית נאותה גם מפאת ההתחשבות בנושא הדמוגרפי, שכן הבקעה כמעט ריקה מערבים.

אין לישראל גבול חשוב יותר מגבולה במזרח, מכיוון שהוא הקרוב ביותר למשולש גדרה-ירושלים-חיפה, המרכז בתוכו את רוב האוכלוסייה הישראלית ואת עיקר תשתיתה הכלכלית. המרחק בין נהר הירדן לירושלים הוא 30 ק"מ, ולתל אביב 80 ק"מ. משולש זה קרוב הרבה יותר לגבול הארוך עם ירדן מאשר לגבול עם מצרים, ואפילו לגבולות עם סוריה ולבנון.

תהיה זו טעות אסטרטגית קשה להתיר נוכחות זרה בירושלים ובסביבתה

עלינו לעצב גבולות ביטחון שיהיו עמידים בפני שינויים בטכנולוגיה הצבאית ובפני תהפוכות פוליטיות במזה"ת. לכן, תהיה זו טעות אסטרטגית קשה להתיר נוכחות זרה בירושלים ובסביבתה; נוכחות העלולה לסכן את השליטה הישראלית בציר מערב-מזרח הטוב ביותר העומד לרשותה של ישראל, שהוא חיוני לבניית גבול ביטחון במזרח. חשוב שציר זה יהיה רחב ככל האפשר.

ירושלים גם מהווה פיצוי עבור הנחיתות האסטרטגית של הריכוז היהודי ברצועת החוף (למעלה משישים אחוז מתושבי מדינת ישראל היהודים מתגוררים שם). רצועה צרה זו נשלטת לכל אורכה, ממזרח, על ידי מורדות הרי השומרון והרי יהודה. שם פרוסים גם נכסים אסטרטגיים רבים החשופים לתצפית ממורדות ההרים, בעיקר הרי השומרון. כמו כן, הם מצויים בטווח האש של הרקטות קצרות-הטווח (פחות מארבעים ק"מ), ויעדים אלה נגישים גם לפשיטות של כוחות קומנדו ממונעים, ואפילו רגליים.

אם וכאשר יידרשו כוחות ישראליים לנטרל איום שמקורו בערים ביהודה ושומרון, יציאה לפעולה משפלת החוף תיתקל בקשיים מהותיים: הם יאלצו להיערך בשטחי כינוס החשופים לתצפית ולאש ממורדות ההרים, ולנוע בצירים הרריים במרחב עירוני צפוף ועוין העלול להתארגן, כמו בלבנון, להגנה עיקשת. המוצא ממצוקה זו מצוי באחיזה הישראלית בירושלים, כפי שאחיזה זו עזרה לצה"ל ב-1967, אז שימש פרודור ירושלים כטריז בלב שדרת גב ההר שממנו התפתח מאמץ ההתקפה המרכזי לכיבוש מרחב רמאללה מצפון, ולכיבוש חברון מדרום. אחיזה מרחבית זו הייתה גם הבסיס לתנופת המתקפה ב-2002 במבצע "חומת מגן". ללא אחיזה ישראלית בירושלים רבתי, לרצועת החוף הצרה הנשלטת מרכזי ההרים ממזרח אין יכולת קיום ממשית.

לאחיה בירושלים רבתי יש תפקיד גם בשתי זירות נוספות: המודיעין והלוחמה בטרור. הגובה של אזור ירושלים רבתי מעניק לצה"ל יתרונות מודיעיניים כלפי מזרח, אך גם כלפי דרום וכלפי צפון. חלוקת העיר תסכן מתקני מודיעין בגלל האפשרות לשבשם. השליטה הישראלית בירושלים רבתי נותנת מענה גם בתחום ההתמודדות עם הטרור הפלסטיני. ירושלים ממקמת בסמיכות לחלק ממוקדי הטרור, ומהווה בסיס יציאה לחיילי צה"ל ולשאר כוחות הביטחון.

האינטרס הישראלי מחייב שליטה מלאה בירושלים ובמרחבים שסביבה

ירושלים רבתי והשטחים ממזרח לה משמשים טריז בין הריכוזים הערביים שמדרום ושמצפון לירושלים, המונע רצף טריטוריאלי ושלטוני (להבדיל מהסדרים תחבורתיים – שיש לפעול להקמתם כבר עתה – מצפון לדרום) בין הריכוזים הללו. יש לפלסטינים עניין לשנות את המצב בשטח, וכבר היום רואים התיישבות ערבית בהכוננת הרשות הפלסטינית ובעידוד האיחוד האירופי בשטחים שמזרחית למעלה אדומים. שמירה על הטריז היבשתי חשובה למזעור הסיכונים שנובעים מקיום ישות ערבית עוינת מדרום ומצפון לירושלים. חיבור מעלה אדומים לירושלים על ידי בנייה בשטח E-1 הוא בעל משמעות אסטרטגית (מעבר לעובדה ששטח זה הוא עתודת הקרקע הגדולה לבניית דירות בירושלים).

הבלטת תפקיד מערכתי זה של ירושלים רבתי מאירה באור אחר את סוגיית החלוקה של העיר. חלוקת ירושלים תגרום לאובדן השליטה בירושלים רבתי ותשמוט מידי מדינת ישראל את התנאים הגאוגרפיים לשליטה בגב ההר ובבקעת הירדן. האינטרס הישראלי מחייב שליטה מלאה בירושלים ובמרחבים שסביבה.

4.2 התיישבות בירושלים: הציוני הציוני

ירושלים מהווה יסוד מרכזי באתוס הלאומי הישראלי ומרכיב חיוני בביטחון ישראל. הסבירות שישראל תסכים לחלק את ירושלים או לוותר על השליטה בהר הבית הוא קלוש. יחד עם זאת, המציאות הדמוגרפית בעיר, וההתפתחויות הפוליטיות הנגזרות ממנה, מעלות את החשש שהשליטה הפוליטית הציונית-ישראלית בעיר נתונה בסכנה. לפיכך, אין ספק שהאתגר הציוני הבווער ביותר היום הוא ליישב יהודים – יהודים ציוניים – בירושלים. גורלה של ישראל קשור הדוק לבירתה הנצחית ירושלים, כי אין ציונות בלי ציון.

יהודים מהווים רוב בירושלים (62%). מרבית הציבור היהודי הזה הוא ציוני (71%), כלומר מרביתו מזדהה עם ערכי הליבה הציוניים של מדינת ישראל. ציבור זה כולל כ-20% יהודים חילוניים, כ-33% יהודים מסורתיים וכ-18% ציונים דתיים. הקהילה החרדית בירושלים, שרובה אינו ציוני, מהווה כ-29% מאוכלוסיית העיר היהודית ושומרת על שיעור ילודה גבוה מאוד (המגזר החילוני מצטמק גם בגלל הגירה שלילית).

גורלה של ישראל קשור קשר הדוק לבירתה הנצחית ירושלים, כי אין ציונות בלי ציון

לעומת זאת, שיעור הערבים בעיר גדל מ-26% ל-38% מאז אוחדה ירושלים ב-1967. כיוון שערכי ירושלים סירבו עד כה לשחק במגרש הפוליטי בעיר, השפעתם הפוליטית שולית בלבד. במשך חמישים שנה החרימו הערבים את הבחירות המוניציפליות (אף כי יש בידם הזכות להצביע).

עליית שיעור החרדים והערבים באוכלוסיית העיר הן מגמות דמוגרפיות בעייתיות. זיהוי העיר עם שתי אוכלוסיות לא-ציוניות עלול לכרסם בקשר העמוק של היהודים בישראל לעיר הנצח ולאיים על הקונצנזוס הקיים היום בישראל בנוגע לשמירה על אחדות העיר (כולל המשך השליטה על הר הבית, שיש לו השלכות אסטרטגיות מרחיקות לכת מעבר לממד הזהותי).

תוכנית אחת לחיזוק הרוב היהודי-ציוני בעיר ממליצה על שינוי של גבולות העיר ויצירת ישות מטרופולינית גדולה על ידי סיפוח היישובים היהודיים הסובבים את העיר. תוכנית אחרת מבקשת לגרוע מן העיר כמה מהשכונות הערביות הנמצאות מעבר לגדר ההפרדה (השכונות שמחוץ למכשול הביטחון מאכלסות כ-135,000 ערבים) אך להשאירן בריבונות ישראלית. אלא שאף אחת מהצעות אלה אינה מטפלת בבטיחה העיקרית – הצורך בהגדלת מספר התושבים היהודים-ציוניים בירושלים.

יש להעמיד את ירושלים במוקד ההתיישבות היהודית-ציונית

על מנת למנוע את אובדן העיר לטובת מגזרים לא-ציוניים, יש להעמיד את ירושלים במוקד ההתיישבות היהודית-ציונית. על הממשלה לאמץ מדיניות שתעודד התיישבות של יהודים ציוניים בעיר. נדרשים מיזמים של דיור ותמריצים כלכליים שימשכו צעירים לשכונות החדשות בתוך ירושלים וסמוך לה. יש לבנות בשטח E-1 בין ירושלים למעלה אדומים, ובגבעת המטוס הנמצאת בשטחה המוניציפלי של ירושלים. שטחים אלו הם העתודה הקרקעית הגדולה היחידה בירושלים שיכולה לקלוט עשרות אלפי משתכנים. שינוי במגמות הדמוגרפיות ימחיש את הנחישות הישראלית לשמור על העיר בשליטתה.

הדאגה לרוב יהודי אינה צריכה למנוע יחס הוגן למיעוט הערבי בעיר על פי הנוסחה "מִרְבּ הריבונות, מִרְבּ ההוגנות". מרבית הערבים בעיר לא חיו מעולם תחת שלטון אחר למעט הישראלי, ולאחר כישלון תהליך אוסלו רובם גם הבינו שהעיר לא תחולק. מציאות החיים הכלכלית, התחבורתית והבריאותית שנוצרה במרוצת העשור האחרון בעיר מקטינה את האפשרות להפרדה בין יהודים וערבים. לפיכך יש להגביר את הנוכחות הממשלתית, המשטרתית והעירונית בשכונות הערביות, בדגש על מתן שירותים אזרחיים לתושבים ואכיפת חוק ללא פשרות. הוגנות השלטון הישראלי היא שתבצר את השליטה היהודית בעיר.

המסגרת התקציבית ההולמת היא תוכנית הממשלה מספר 3790, הכוללת השקעה של 2.1 מיליארד ש"ח לחמש שנים בשכונות הערביות לטיפול בתחומי התחבורה, ההשכלה הגבוהה, החינוך, הרווחה, התעסוקה והניקיון. נראה שרוב ערביי ירושלים מעדיפים את הסטטוס קוו הקיים תחת שליטה ישראלית. אנו עדים לתהליך של "ישראלזציה". קיים מספר הולך וגדל של תלמידים ערבים במזרח העיר הלומדים את תוכנית הלימודים של בתי הספר התיכוניים בישראל. נדרשת גם הרחבת הפעילות ברשתות החברתיות להזמת דיסאינפורמציה בדבר פעילות ישראל במזרח העיר והר הבית, ומתן פרסום חיובי לפעולות שהעירייה והממשלה מבצעות לרווחת התושבים.

השותפים של העירייה והרשויות הישראליות במזרח העיר (מנהלי מנהלים קהילתיים, מנהלי בתי ספר, מוח'תארים) ראויים ל"חיבוק". מנהיגי ציבור שעומדים בקשר עם הרשויות מרגישים לעיתים שהשלטון הישראלי אינו קשוב דיו לצורכיהם. יש להיענות לבקשותיהם ככל הניתן כמייצגי השכונות. מעל הכול, יש לדאוג להגנתם מפני גורמי טרור.

4.3 נחישות נגד הגורמים הזרים המערערים על הריבונות בירושלים

גורמים זרים מגוונים מגבירים בשנים האחרונות את פעילותם הדיפלומטית, התרבותית, התשתית והחינוכית במזרח ירושלים. פעילות זו, בתחומים חוקיים ובלתי חוקיים, אזרחיים וביטחוניים, חותרת תחת ריבונות ישראל בבירה ומעודדת דה-לגיטימציה לנוכחות הישראלית במזרח ירושלים. חלק מפעילות זו מייצר תשתית לפעילות חבלנית עוינת על רקע לאומני-פלסטיני או אסלאמי. השחקנים הזרים החותרים תחת ריבונות ישראל שייכים לשלושה מעגלי פעילות: מעגל פלסטיני; מעגל אסלאמי חוץ-פלסטיני; מעגל בינלאומי.

במעגל הפלסטיני ניתן להצביע על שני ראשי חץ. הראשון אסלאמי, בהובלת חמאס והתנועה האסלאמית בישראל, אשר מנסה לשמר רמת מתיחות גבוהה ועוינות בין-דתית בהר הבית ובסביבתו. השני הוא לאומי, בהובלת פת"ח והרשות הפלסטינית, אשר העצימו בשנה האחרונה את פעילות בירושלים תוך הטלת אימה על כל תושב ערבי הנחשד בנורמליזציה עם רשויות "הכיבוש הישראלי" ובהיטמעות בחברה הירושלמית. הרש"פ ופת"ח מפעילות גורמי ביטחון בשטחי ירושלים ומעודדות הפרות סדר אלימות. יש סימנים לכך שלשתיהן יש השפעה מצטברת על מידת הנכונות להביע העדפה לחיים תחת שלטון ישראלי.

במעגל האסלאמי מתעצמת השפעתה של תורכיה, אשר מעודדת רדיקליזציה אסלאמית אנטי-ישראלית בקרב ערביי מזרח ירושלים ודוחקת את רגליה של ירדן מהרחוב המזרח-ירושלמי ואף מהר הבית, שבו זכתה הממלכה ההאשמית למעמד רשמי בחוזה השלום כשומרת המקומות הקדושים למוסלמים בירושלים.

במעגל הבינלאומי חלה תמורה בפעילותם של גורמי האו"ם והאיחוד האירופי בירושלים, אשר אינם מסתפקים עוד בסיוע לארגונים פרו-פלסטינים אלא אף מממנים שיפוץ של מתחמי מסחר במזרח העיר.

שלושת המעגלים פועלים לעיתים בנפרד זה מזה, אך יש ביניהם זיקות גומלין המייצרות מכפלת כוח בקריאת התיגר על ריבונות ישראל בירושלים. קיימות שתי בריתות הקושרות בין השחקנים במעגלים השונים. הראשונה היא דתית-אסלאמית, והשנייה היא מדינית. הברית האסלאמית בין תורכיה והאחים המוסלמים, הפועלים בירושלים בהנהגת השיח' עכרמה צברי, שכיהן כמופתי של ירושלים (1994-2006), מקדמת חתרנות דתית בבירה. בברית המדינית חוברת הרשות הפלסטינית לגורמים אירופאים בקקוע הלגיטימציה של השליטה הישראלית במזרח העיר.

מול אתגר זה מוצע כי המדיניות הישראלית תישען על הנדבכים הבאים: מיצוב הסוגיה כנושא של ביטחון לאומי אשר ראוי לרכז את הטיפול בו במסגרת צוות עבודה משולב למשרדי ראש הממשלה, ביטחון הפנים והשב"כ (ושאר גורמי המודיעין), משרד החוץ, המשרד לענייני ירושלים, עיריית ירושלים ומשטרת ישראל.

צוות זה יבצע את הצעדים הבאים: בחינה משפטית של הרחבה ועדכון של "חוק היישום", העוסק בפעילות הרש"פ במזרח ירושלים, והתאמתו גם לתחומים שאינם מכוסים כיום בחוק; איתור הנתיבים הכספיים המממנים את הפעילות הזרה וניסיון לצמצם את היקף הסכומים המועברים כחוק; ניהול שיח דיסקרטי מול ממשלת ירדן (בעלת אינטרס בשמירה על הסטטוס קוו) על הצעדים שיוכלו בראייתם לחיזוק משקל ירדן בעניינים הנוגעים לעולם המוסלמי-דתי, ועל מהלכים מתואמים לשימור הסדר הקיים בהר הבית.

נדרשת נחישות להילחם בניסיונות של גורמים חתרניים לשנות את הסטטוס קוו בהר הבית כפי שהתעצב בשנים האחרונות

מול המעורבות הזרה, דרושה "הסתערות" אזרחית ישראלית על ידי מימוש מלא של תוכנית מס' 3790 של ממשלת ישראל להשקעה במזרח העיר, בהיקף של 2.1 מיליארד ש"ח לחמש שנים, שנועדה לשיפור בתחומי התשתיות, החינוך, התכנון והבנייה, הספורט, התחבורה והתעסוקה.

